

Uplatnenie projektovej metódy v praxi hudobnej výchovy

Gajdošíková Zeleiová Jaroslava

Katedra pedagogických štúdií, Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity

Slovenská republika

Anotácia

Obsahom príspevku je analýza výhod a rizík projektovej metódy, ktorú je možné uplatniť v praxi hudobnej výchovy v materskej škole. Prostredníctvom projektovej metódy a špecificky zameraných cvičení realizovaného projektu sa rozvíjajú hudobné schopnosti detí predškolského veku (rozlišovanie výšky, farby, hlasitosti a vzdialenosti medzi tónmi). Ciele projektu sú porovnávané s cieľmi predprimárneho vzdelávania v »*Programe výchovy a vzdelávania detí v materských školách*« a v súlade s rozvíjaním kompetencií stanoveným štátnym vzdelávacím programom ISCED 0.

Kľúčové slová

Projektová metóda, výchova a vzdelávanie detí materských škôl., hudobný vývin 4-5-ročných detí, hudobné činnosti, hudobné schopnosti, kompetencie, hudobná gramotnosť;

Summary

These lines deal with the program called »*Education of children in nursery school*« with the emphasis on the analysis of musical activities, related with development of musical skills of 4-5 years old children. In the context with curricular transformation that handles also with pre-primary education, individual authorities are rooted, recommended in the conception of pre-school education in Slovakia.

Keywords

Project method, education of children in nursery school, development of musical skills of 4-5 years old children, musical activities, competency, musical literacy;

Projektovou metódou sa nazýva metóda vysokého stupňa zjednotenia učiva jednotlivých výchovných zložiek do komplexnej činnosti, ktorá sa čo najviac približuje reálnemu životu. Prepája vnútorný svet školy¹ s vonkajším svetom rodín detí, ich životom v svojom rodnom mieste a s ich kultúrou. Na úrovni predprimárneho vzdelávania v materskej škole (ďalej MŠ) si môžeme projektovanie predstaviť ako zlúčenie činností spontánnych aj riadených, statických i dynamických, verbálnych či neverbálnych, individuálnych, skupinových, resp. kolektívnych. Rovnako tiež ide o spojenie pôvodných skúseností detí s novými poznatkami, zážitkov s informáciami, reality s fantáziou, myslením, intuíciou a citmi.

V príspevku sa budeme venovať hudobno-výchovnému projektu², určenému 4-5-ročným deťom MŠ, ktorého realizáciou sme očakávali pozitívny vplyv hudobných hier a činností na rozvoj sluchových schopností (rozlišovanie výšky, farby, hlasitosti a vzdialenosti medzi tónmi) a na rozvoj tonálneho cítenia 4-5-ročných detí. Ciele projektu sú porovnateľné s cieľmi predprimárneho vzdelávania v *Programe výchovy a vzdelávania detí v materských školách*. Dôraz sme kládli na analýzu hudobných činností, viažucu sa na rozvíjanie hudobných schopností detí. V kontexte s kurikulárnou transformáciou, ktorá sa dotýka aj predprimárneho vzdelávania, boli v projekte rozvíjané kompetencie detí predškolského veku, odporúčané v štátnom vzdelávacom programe ISCED 0³ a v *Koncepcii predškolskej výchovy*⁴ na Slovensku.

¹ V našom prípade ide o materskú školu, kde bol uskutočnený konkrétny projekt »Indiáni«, o ktorom budeme pojednávať ďalej.

² Autorkou projektu je Mgr. Oľga DARÁŠOVÁ, ktorá ako triedna učiteľka detí materskej školy v západoslovenskom kraji projekt viedla aj evalvovala ako svoju absolventskú prácu na PdF TU, pod vedením Jaroslavy GAJDOŠÍKOVEJ ZELEIOVEJ.

³ Bližšie *Štátny vzdelávací program ISCED 0 – predprimárne vzdelávanie*. Bratislava : Štátny pedagogický ústav. 2008. s. 10n.

⁴ V súlade s požiadavkami OECD, *Koncepcia predškolskej výchovy* je orientovaná na dieťa a predpokladá jeho aktívny podiel na rozvoji. Pedagogický proces by sa tomuto mal prispôbiť voľbou metód, foriem a prostriedkov primeraných veku a schopnostiam.

Projekt podporoval osobnostné, interpersonálne, psychomotorické, kognitívne a komunikačno-emocionálne kompetencie, smeroval k napĺňaniu obsahových aj výkonových štandardov v tematických okruhoch »Ja som«, »Ľudia«, »Príroda« a »Kultúra« v súlade so štátnym vzdelávacím programom ISCED 0 (bližšie obr. č. 1). Na to, aby deti získali požadované kompetencie, bola potrebná zásadná zmena obsahu a spôsobu vzdelávania, a to smerom k participatívne, interaktívne a zážitkové učenie, založené na skúsenosti a prepjení so životom.

Obrázok č. 1: *Hudobno-výchovný projekt »Indiáni« a jeho didaktické kategórie.*

HUDOBNO-VÝCHOVNÝ PROJEKT »INDIÁNI«	
Téma	Život indiánov;
Typ projektu	Stredne dlhý;
Časový rozsah	Cca 10 dní (dopoludňajšia a popoludňajšia činnosť);
Veková skupina	4-5-ročné deti;
Počet detí	26 detí;
Priestor	trieda, školský dvor, múzeum, ulice mesta;
Pomôcky	Fonotéka, audioprehrávač, elementárne hudobné nástroje, samozvúčné nástroje, samostatne vyrobené nástroje, Orffove detské hudobné nástroje; Plechovky, šošovica, ryža, hrach, cestoviny, farebné lepiace fólie, nožnice, farebné papiere, ceruzky, papiere, temperové farby, štetce, lep, halúzky, motúzy, špagáty, drierka, baliaci papier; Knihy, encyklopédie zvierat, tajná správa, fajka mieru, oblečenie prírodný materiál, liečivé byliny, semenka, sladkosti; Bábky veľkej a malej terciu, bábka strážcu, čelenky, pierka, totem, šatky, handrové slnko; Drevené šipy a drevené luky, terče s obrázkami zvierat;
Všeobecné ciele projektu	Prostredníctvom umelecko-výchovných činností zvyšovať hudobnú senzitivitu; Špecificky zameranými hudobnými aktivitami zvyšovať rytmické a tonálne cítenie; Napomôcť rozvíjaniu harmonického cítenia; Socializovať deti pomocou hudobno-výchovných aktivít a cvičení. Podporovať kognitívny, psychomotorický a emocionálno-sociálny rozvoj detí.
Ciele z hľadiska hudobnej výchovy	Rozlišovať klesajúcu a stúpajúcu terciu; Poznávať rozdiely medzi malou a veľkou terciou; Učiť sa hľadať terciu v transpozícii; Oboznámiť deti s obratmi terciu (tercia nahor, nadol); Rozvíjať citlivosť sluchu pomocou zvukov hudobného a nehudobného rázu; Rozvíjať citlivosť sluchu pomocou zvukov hudobného a nehudobného rázu; Viesť k poznávaniu hudobných nástrojov (Orffovho inštrumentária) so zrakovou kontrolou, rozvíjať schopnosť rozlišovať výrazné rozdiely vo výške a sile tónu, zvuku; Podnecovať deti, aby spievali krátke melodické úryvky; Rozvíjať schopnosť spoločne spievať;
Ciele z hľadiska výtvarnej výchovy	Maľovať a kresliť spontánne, s radosťou z vlastnej činnosti; Uplatňovať fantáziu a predstavivosť; Experimentovať s vlastnosťami farieb a ich možnosťami;
Ciele z hľadiska rozumovej výchovy	Poznávať lesné zvieratá; Zisťovať poznatky o živote indiánov; Rozvíjať a spresňovať zmyslové vnímanie; Osvojuvať si rôzne spôsoby oboznamovania sa so spoločenským a prírodným prostredím; Prepájať historické fakty s aktuálnymi situáciami;
Ciele z hľadiska dramatickej výchovy	Rozvíjať spoluprácu v skupine; Striedať sústredenie a pozornosť s uvoľnením; Viesť k pohotovosti;
Ciele z hľadiska telesnej výchovy	Rozvíjať kultivovaný pohybový prejav; Rozvíjať pohybovú výkonnosť a zdatnosť(telesnú); Utvárať schopnosť chápať, akceptovať a rešpektovať pravidlá hry; Na základe prirodzenej radosťi z pohybu utvárať trvalý pozitívny vzťah k telovýchovným činnostiam;

Výchovno-vzdelávací projekt možno charakterizovať ako integrované vyučovanie, ktoré stavia pred deti jednu či viac konkrétnych, zmysluplných a reálnych úloh. Realizovaný hudobno-výchovný projekt »Indiáni« pozostával z rôznych hudobných hier a cvičení (bližšie obr. č. 2). Hudobné hry podnecovali deti k hudobno-percepčnému zdokonaľovaniu. Úlohy stanovené v *Programu výchovy a vzdelávania detí v materských školách* sa špecificky nezameriavajú na tercié a dur-molové hudobné myslenie, resp. nevedú priamo k poznávaniu terciových intervalov v hudobnej percepcii. Väčšina úloh hudobnej výchovy v materskej škole je zameraných na rozvoj motorických schopností, na vnímanie metro-rytmicity, tempa a rytmické cítenie. Naším projektom sme sa snažili o podnetnejší rozvoj ďalších hudobných schopností (tonálne cítenie, hudobná pamäť, hudobná predstavivosť). Zamerali sme sa bližšie na to, či úlohy a hry stanovené v projekte boli natoľko efektívne, aby viedli k zmene v percepčenej diskriminácii tercií (malých/ veľkých, stúpajúcich/ klesajúcich). Účinnosť hudobno-výchovného projektu sme overovali priamo v praxi. Sledovali sme, aký rozdiel vykážu deti v percepčnom výkone pred a po realizácii projektu v melodickom teste (preteste a postteste), a ktorá skupina detí (dievčat – chlapcov) bude dominovať výraznejším percepčno-výkonovým posunom.⁵ Realizácia projektu mala svoje opodstatnenie u všetkých detí. Začali si všímať menšie výškové rozdiely, rozdielnosť klesajúcej a stúpajúcej melódie, a to nielen v piesňach, ktoré spievali v projekte, ale aj v piesňach, ktoré sa neskôr učili počas hudobnej výchovy v MŠ.

Téma projektu »Indiáni« deti motivovala natoľko, že prirodzene prijímali nové informácie, nový spôsob získavania poznatkov, a boli schopné udržiavať svoju pozornosť v nových očakávaniach počas celej realizácie projektu. Deti vo veku 4-5 rokov sú výrazne iniciatívne, realizujú sa a túžia sa realizovať v činnostiach, ktoré sú späté s hlasom, pohybom a časopriestorovými možnosťami (ktoré poskytuje aj hudba), kde majú príležitosť veľa experimentovať samé so svojimi limitmi. Je im prirodzené skúšať a nachádzať tieto možnosti v hre. Deti sú aktívne hlavne v hre, v ktorej majú priestor využiť svoj individuálny potenciál, zažiť uspokojenie zo situácií, kde samé rozhodujú a sú zodpovedné. Hra zintenzívňuje rovnako rozvoj ich záujmov. Práve z tohto dôvodu tvoria hudobné a didaktické hry základ hudobno-výchovného projektu, ktorý slúžil na zlepšovanie hudobných schopností (zvyšovanie citlivosti pre intenzitu, dynamiku a volume, upevňovanie schopnosti rozlišovania výšky tónov, postupné rozoznávanie pulzu a rytmov piesní, skvalitňovanie tonálneho cítenia, rozvíjanie hudobnej pamäti melodickými motívmi, podnecovanie hudobnej predstavivosti).

Projekt mal podobu príbehu, ktorý rozprávali dve bábky »Veľká terciá« a »Malá terciá« (bližšie fotodokumentácia v prílohe A). Dejová línia celého hudobno-výchovného projektu »Indiáni« bola postavená za zásadách projektovania v dramatickej výchove. Jadrom výchovno-vzdelávacieho projektu⁶ môže byť:

- vzdelávacia téma;
- životná realita (záujmy a potreby 4-5-ročných detí), reálne zážitky, udalosti, skúsenosti, objavy alebo správy;
- otázka signalizujúca problém;
- umelecké dielo (literárny text, výtvarné dielo, hudba a i.).

Rozhodli sme sa zjednotiť dané obsahové a tematické možnosti. Príkladom vzdelávacích cieľov v MŠ v našom projekte »Indiáni« je napr. bezpečný transport, rozlišovanie farieb či podnebia, spôsob života Indiánov a pod. Príkladom konkrétneho rešpektovania a validizovania detského záujmu je radosť istého účastníka z návštevy indiánskeho tábora v múzeu. Príkladom reálneho zážitku zase kontaktovanie sa so žijúcimi Indiánmi, hrajúcimi na panových flautách na

⁵ Výsledky evalvačného prieskumu projektu boli verejne referované. Bližšie GAJDOŠÍKOVÁ ZELENÍKOVÁ, J.: *Hudobno-výchovný projekt v materskej škole a jeho evalvácia* (verejná prezentácia príspevku). In KONTEXTY HUDEBNÍ PEDAGOGIKY III. Konferencia s medzinárodnou účasťou. Praha : Univerzita Karlova v Prahe – Pedagogická fakulta Katedra hudební výchovy. 25.-26. 09. 2008.

⁶ BURIÁNOVÁ, J. – JAKOUBKOVÁ, V. – NÁDVORNÍKOVÁ, H. a kol. *Metodické listy pro předškolní vzdělávání*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Dr. Josef Raabe, s. r. o. , 2002. s. 1-3.

ulici. Príkladom správy, ktorá sa tiež môže stať jadrom projektu, je vnímanie meteorologických a sociálnych katastrof v ďalekých krajinách južnej Ameriky, o ktorých deti počuli v médiách. a príkladom problémovej otázky zase zisťovanie pravdivosti ohľadom existencie ochrancu, veľkého ducha Indiánov a pod.

Obsah hudobnej výchovy sa uskutočňuje prostredníctvom prelínajúcich hudobných činností, ktoré sú rozdelené do štyroch skupín:

- spevácke činnosti⁷,
- hudobno-pohybové činnosti⁸,
- inštrumentálne činnosti⁹,
- počúvanie hudby¹⁰.

Vyššie uvedené hudobné činnosti neboli chápané oddelene, jedine vo vzájomnej súhre mohli priniesť hlboký výchovný a estetický zážitok. Úlohy, ktoré sú stanovené v *Programe výchovy a vzdelávania detí materských škôl* a v jeho prepracovanom vydaní *Pedagogická dokumentácia v materskej škole*, prihliadajú na vekové zvláštnosti detí, podnecujú ich k zmysluplnej a vnútorne motivovanej činnosti a presadzujú dialóg medzi učiteľom a dieťaťom. Hudba je pre dieťa v ranom veku zdrojom citového naladenia, radosti, vyvoláva jeho oživenie, spoluutvára atmosféru pohody, duševného a telesného uvoľnenia. Hudobný zážitok z piesní, tancov umožňuje a tiež prispieva k vnútornej rovnováhe, motivuje deti k fantazijným predstavám, tvorivým činnostiam a k vnútornému naplneniu.¹¹ Túžbou každého pedagóga, ktorý nepodceňuje vplyv hudobnej výchovy, je vytvorenie príjemného pobytu detí v MŠ a prostredníctvom piesní a hudobných činností prispievať k ich radostnejšiemu detstvu a duchovnej kultúre.

V MŠ sme pri projektovom vyučovaní uplatnili v hudobných činnostiach aj pedagogicky orientovanú muzikoterapiu, v ktorej sú nevyhnutné¹²:

- znalosť techniky, poznanie detí, ich nedostatkov a predností,
- sledovanie účinkov pôsobenia hudby,
- schopnosť rozpoznať hudobné signály detí,
- vedomosť o tom, čo pomáha liečiť.

Hudobná výchova, výchova hudbou a k hudbe, rovnako vzdelávanie pomocou hudby, ktoré vedú k hudobnému chápaniu, rozvíjajú osobnosť detí. Úlohou pedagóga je dokázať skĺbiť kognitívny, emocionálno-sociálny a psychomotorický rozvoj v ponúkaných aktivitách. Napr. aj prelínaním výchovy a terapie, resp. liečebným vplyvaním na deti pri bežných hrách.

⁷ Počas projektu deti spievali známe detské piesne («Spi, bábika«, «Jarné kvety«, «Moja mačka«, «Húsky, húsky«, «Bol raz jeden malý psiček«, «Všetky moje kačiatka«, «Náš Brok«, «Na cestičke roháč«. Deti spievali pri uspávaní strážcu pieseň «Slniečko sa zobudilo« a «Pre slniečko« rôznou dynamikou a tempom, ktoré využili na privolanie strateného slnka. Na konci projektu sa samé stali tvorcami novej piesne «Pieseň indiánov«). Reprodukovanie piesní bolo buď skupinové, kolektívne alebo individuálne. Svoj spev deti sprevádzali hrou na tele, alebo hrou na samostatne vyrobených nástrojoch (lákadlá, vrecúška so strukovinami) a hrou na ľahko ovládateľné nástroje a Orffove nástroje.

⁸ Indiánska hudba v projekte provokovala deti k pohybovej činnosti, k vyjadreniu presnej rytmizácie pohybom. Prvý výraznej rytmickej hudby (tvorenej zväčša zvukmi bubnov a tympanov) a deťmi nastal v druhej projektovej jednotke, kde vytvárali «Oslavný tanec«, v štvrtej projektovej jednotke pri uctievaní slnka prostredníctvom tanca, na «Oslave slnka«, kde na hudbu improvizovali (vytvárali tanečné kroky) a v šiestej projektovej jednotke pri liečení «Šamana – liečiteľ« prostredníctvom tanca (indiánskeho rituálu). U niektorých deťoch evokovala táto hudba pocity strachu a u iných naopak, podnecovala zvedavosť k nepoznanému.

⁹ V projekte deti využívali netradičné rytmické nástroje (látkové vrecúška, kamienky), detské rytmické nástroje (ozvučné drevko, drevený blok, prstové činely, bubon, tamburínu, triangel), a melodické (metalofón, xylofón). Výrazné zapájanie týchto nástrojov do hudobnej činnosti sme mohli sledovať v hre «Indiánske meno«, «Náš kmeň«, «Hľadanie«, «Maskovanie«, «Záver lovu«, «Choroba«, «Vyzdravenie«, a «Pieseň indiánov«

¹⁰ Počúvaním zvukov hudobných nástrojov využitých v projekte (zobcová flauta, klavír) a rôznych indiánskych a inštrumentálnych skladieb boli deti podnecované k rozoznávaniu základných hudobno-výrazových prostriedkov (agogika, dynamika, tempo, ku ktorým prispôbovali výraz svojich pohybov pri tanci a pohybovej improvizácii).

¹¹ KLOCHÁŇ, J. – TORZEWSKI, K. *Spevom k štastiu detí*. 1. vyd. Bratislava: Červienka, 2000. 124 s.

¹² AMTMANOVÁ, E. Muzikoterapia či hudobná výchova. In *Predškolská výchova*, 2001/2002, roč. LVI, č. 3, s. 21-22.

Obrázok č. 2: Špecifické hudobné ciele (výkonové štandardy) a témy (obsahové štandardy) v projekte »Indiáni«.

PROJEKTOVÁ JEDNOTKA	CIEĽ	TÉMA
Prvá	<i>Vizuálne rozlišovanie a poznávanie vzdialenosti veľkej a malej tercie.</i>	Na víchricu a stromy (pohybová hra)
		Naše telo (hra na uvoľnenie)
		Zvuky prírody (hra na rozlišovanie zvukov)
		Podme sa prejsť po lese (dramatická hra)
		Stopy (didaktická hra)
		Lákajúce zviera (didaktická hra)
		Hľadanie a výroba lákadiel (pracovné činnosti)
		Svet za lesom (percepčno-imaginatívna hra)
Druhá	<i>Akustické rozlíšenie klesajúcej a stúpajúcej tercie.</i>	Jastrab (pohybová hra na rozohriatie)
		Predmet z osady (hra na rozvoj zmyslového vnímania)
		Indiánske meno (maľovanie, hudobná hra)
		Indiánska píšťalka (hudobno-percepčná hra)
		Naša osada (problémová úloha)
		Totem (maľovanie)
		Čarovná moc totemu (hudobná hra)
		Oslavný tanec a odmena (hudobno-pohybová činnosť)
Tretia	<i>Tvorba terciového intervalu v transpozícií – elementárnou hrou a spevom.</i>	Indiáni (pohybová hra na rozohriatie)
		Náš kmeň (didaktická hra)
		Tajná správa (problémová úloha)
		Tma (hra na rozvoj zmyslového vnímania, hudobná hra)
		Skalpy, luky, šípy (pracovná činnosť)
		Bojovný pokrik (hudobná hra)
		Jaskyňa (hudobná hra s ozvenou)
		Uspávanka pre strážcu (hudobná hra)
		Vyslobodenie (problémová úloha)
		Odmena pre záchrancov (pracovná činnosť)
Štvrtá	<i>Oboznámenie sa s tvorením obrátov hornej a dolnej tercie.</i>	Raz, dva, tri slniečko (pohybová hra na rozohriatie)
		Úcta k slnku (hudobná hra)
		Zatmenie (problémová úloha)
		Hľadanie (hudobná hra)
		Oslava slnka (tanečná hra)
		Reflexia (spätно-väzbový rozhovor)
Piata	<i>Overovanie poznatkov z obrátov tercie</i>	Na mená (pohybová hra na rozohriatie)
		Výcvik lovcov (hudobno-pohybová hra)
		Maskovanie (hudobno-pohybová didaktická hra)
		Tajné dorozumievanie (vokálno-percepčná hra)
		Pasce (pracovná činnosť)
		Výcvik zdatnosti (pohybová hra)
		Záver lovu (intonáčné cvičenie a vokálna hra)
		Duch hojnosti (vokálno-imaginatívna hra)
Šiesta	<i>Tvorba krátkych piesní s klesajúcimi a stúpajúcimi terciami.</i>	Náčelníci (pohybová hra na rozohriatie)
		Choroba (hudobná hra)
		Šaman – liečiteľ (didaktická hra)
		Vyzdravenie (jazyková hra)
		Sladké poďakovanie (hudobná hra)
		Pieseň indiánov (vokálno-inštrumentálna hra)
		Rozlúčka (validizácia projektu, hudobná hra)

Existuje mnoho výhod a rizík projektovej metódy v hudobnej výchove. Spomenieme tie, s ktorými sme sa stretli počas realizácie projektu¹³: Využívaním projektovej metódy vo výchovno-vzdelávacom procese sa do popredia vynárajú prednosti tejto metódy, ale aj jej úskalía. Medzi mnohé výhody a pozitíva patria:

- **intenzívna motivácia** – emočne sytené zaujatie konkrétnym problémom, udalosťou či situáciou, vychádzajúcimi buď z prítomnej reality, z minulosti alebo z budúcnosti, ktoré sú kľúčom k získavaniu poznatkov nenásilnou formou, t. j. prostredníctvom projektovej metódy. Záujem a nadšenie vedie deti k poznávaniu, obohacovaniu sa novými skúsenosťami, k experimentovaniu a k hľadaniu nových riešení. V hudobno-výchovnom projekte sa stal prvotnou motiváciou pre deti šaman, a s ním späté indiánske rituály a obrady;
- **formovanie osobnosti dieťaťa v jej celostnosti** – rozvíja sa tak kognitívna, ako aj emotívna a konatívna oblasť, a to v priestore sociálnych vzťahov. V oblasti hudby sa tieto rôzne zložky vývinu môžu akcentovať prostredníctvom hier a činností zostavených v projekte, ktoré rozvíjajú postupne u detí schopnosť dodržiavať presný pulzáciu, rytmus, tempo, výšku a farbu tónu, rozlišovať rozdiely medzi tónmi (silný/ slabý, vysoký/ nízky) a ich vzdialenosti (veľká/ malá, klesajúca/ stúpajúca tercia). Pri práci s materiálom zdokonaľujú ich jemnú motoriku, obohacujú sa novými poznatkami z oblasti života živočíchov, života indiánov, a tým sa oboznamujú s prírodným a spoločenským prostredím;
- **spolupráca s ostatnými** – ktorá učí deti navzájom sa rešpektovať, pomáhať a dokázať si vypočúť jeden druhého; niektoré projektové jednotky špecificky podporovali výmenu sociálnych rolí, učenie sa preberať rôznu mieru zodpovednosti, rôznou mierou sa navzájom ovplyvňovať a dopĺňať;
- **formulovanie svojich názorov, ich prezentácia a diskusia** – najmä v prelomových situáciách (pri hľadaní riešenia), kde mali deti možnosť vyjadriť svoje myšlienky a názory ku konkrétne nastolenému problému, napr. ako vyslobodiť susedný kmeň Indiánov bez použitia zbraní a iných ostrých predmetov. Na začiatku sa deti vyjadrovali stručne (stroho), neskôr k svojim názorom pridávali aj odôvodnenie (pátrali po stratených terciách, hľadali riešenia vedúce k vyslobodeniu zajatých Indiánov alebo skúmali, akým spôsobom pomôžu svojmu chorému kamarátovi);
- **učenie sa tvoriť, podnecovať intuíciu, fantáziu** – hudobnými hrami a činnosťami, ktoré nabádali deti k tvorbe zvukov, melódií, krokov pri tanci alebo pri obrade liečenia a na záver pri tvorbe krátkej piesne na oslavu nového náčelníka, či piesne nášho indiánskeho kmeňa. Tu sa rozvíjala nielen tvorivosť detí, ale aj fantázia a predstavivosť. V oblasti hudby sa spomínaná výhoda projektového učenia prejavila najmä v elementárnej schopnosti komponovať krátke melodické a rytmické úryvky – deti implicitne vnímali, chápali, interpretovali a napokon komponovali v zákonitostiach dur-molového hudobného myslenia, typického pre euro-americkú kultúru;
- **podnecovanie hľadania nových informácií a rozširovanie slovnej zásoby** – pri stretnutí detí s neznámymi ešte nepočutými slovami (totem, šaman, bizón, skalp, típi a pod.) ich nabádali k hľadaniu a získaniu nových informácií o týchto slovách v detských obrázkových encyklopédiách, v náučných knihách o Indiánoch, divej zveri, o zbraniach Indiánov využívaných pri love;
- **upevnenie hodnotovej dimenzie** (vnútorná disciplína, zodpovednosť, tolerancia, etika vedúceho a vedeného) – kde ide o konfrontáciu dieťaťa so štruktúrou a hierarchizáciou jednotlivých zložiek danej štruktúry, ako je napr. hra. V nej sú preferované rôzne hodnoty, ktoré deti často nevedomelo a prirodzene prijímali (najmä pri hrách a činnostiach s presne určenými pravidlami a vyžadujúcimi si veľkú mieru pohybu, kde je dôležitá vnútorná disciplína, zodpovednosť za vedúcu úlohu, ale tiež tolerancia voči ostatným hráčom;

¹³ Téma výhod a úskalí je inšpirovaná publikáciou SLAVKAYOVÁ, S. *Projektová metóda v školskom klube*. 1. vyd. Prešov: MPC, 2005. s. 10. Téma je doplnená osobitými skúsenosťami z aplikovaného projektu.

- **umožňovanie kvalitatívnej diferenciácie a individualizácií vo vyučovaní** – kde je prvoradé učenie sa vzťahom medzi jednotlivými informáciami, ich postupné a kontextuálne zoradovanie, uvedomovanie si súvislostí. Kvalita zvnútornených poznatkov a skúseností, ktoré získavali deti v projekte, kvalita nadobúdania nových významov u každého dieťaťa dosahovali inú mieru (pri hudobno-výchovnom projekte sa dokázali niektoré deti posunúť až o 50% svojho hudobno-percepčného výkonu vzhľadom na výsledky v preteste a postteste).

Úskaliami a rizikami projektovej metódy v hudobnej výchove sú najmä:

- **premyslenosť, organizácia a riadenie projektu** – bez týchto atribútov stráca projekt a vyučovanie prostredníctvom projektovej metódy zmysel. Je nevyhnutné vopred stanoviť a premyslieť, čo chceme robiť, akou formou, aký nárok budeme na deti klávať, a aký špecifický cieľ tým chceme dosiahnuť. Tieto ciele by sa mali overovať v priebehu procesu. V našom prípade sme mali problém vyšpecifikovať ciele projektu, pričom organizáciu a riadenie projektu sme realizovali bez väčších problémov;
- **správne odhadnutie miery voľnosti a zodpovednosti detí** – pretože pri projektovom vyučovaní potrebujú deti určitú mieru voľnosti, ale zároveň i zodpovednosti pri zbere nových informácií, poznatkov, ktoré neskôr využívajú pri splnení jednotlivých úloh a didaktických hier. Musíme dbať na to, aby voľnosť detí nepresahovala primeranú mieru, inak by sme sa mohli úplne odpútať od počiatočného cieľa a jeho dosiahnutia. Tieto činnosti a hlavne spôsob, akým boli deti pobádané k nadobúdaniu nových informácií, sa im spočiatku zdal zvláštny, ale väčšina z nich ho ihneď pri predstave veľkej voľnosti prijala. Postupne prichádzali na to, že i počas tejto netradičnej výučby sú stanovené určité hranice. Snáď sa nám prostredníctvom pochopenia týchto hraníc deťmi, podarilo tomuto úskaliu predísť;
- **miera využitia projektu vo výchovných zamestnaniach** – tu si musíme stanoviť, čo chceme z danej dominujúcej výchovnej zložky prebrať, akým spôsobom, a v čom (v akých činnostiach) ju budú iné výchovné zložky dopĺňať tak, aby sa navzájom prelínali a tvorili jednotný celok. Získavanie poznatkov u detí by malo byť jednotné, bez prerušenia alebo vymedzenia hraníc. Keďže v MŠ je presne stanovený plán činností: ranné hry, ranné cvičenie, zamestnanie a popoludňajšia činnosť, museli sme vytvoriť projekt tak, aby nebol ochudobnený ani o jednu z týchto činností. Z tohto dôvodu sa tu nachádzajú hry na rozohriatie, pracovné a výtvarné činnosti, hry, ktoré podnecujú rozvoj poznania a nielen hudobné hry;
- **možnosť voľnosti nakladania s časom** – v projekte nemožno presne stanoviť čas od kedy – do kedy bude prebiehať jedna činnosť, resp. hra, pretože okolnosti alebo momenty, ktoré sa môžu objaviť počas realizácie, sa nedajú predvídať. V našom prípade to bolo napríklad uštipnutie jedného účastníka osou, ktorého sme museli ihneď ošetriť, alebo výrazný záujem pri hrách s hudobnými nástrojmi, kde každé dieťa chcelo vyskúšať hru na každom jednom nástroji;
- **vyrovnanie sa s prirodzenými nárokmi životného štýlu** – idealizácia informácií v projekte – v spätosti so životnou realitou musíme brať ohľad na to, že pri činnostiach a hrách počas projektového vyučovania nie je presne stanovené dodržiavanie zásady postupnosti tak ako v reálnom živote. S niektorými situáciami sa stretáme nepripravení, avšak musíme im čeliť a riešiť ich ako v živote. Deti sa dozvedajú poznatky, ktoré prevyšujú ich priemernú znalosť pre ich vek, ale keďže sú zaujaté, nadobúdajú i také informácie, ku ktorým by sa dopracovali až v neskoršom veku (napríklad: notový záznam, pojem tercia);
- **rôzny prístup a výchovný štýl učiteľa** (dobrý organizátor, citlivý diagnostik, dobrý znalec učiva a pedagogiky) – nie každý učiteľ je schopný citlivého diagnostikovania dieťaťa a schopnosti predvídať jeho reakcie na určité situácie. Niekedy nedokáže opustiť rolu organizátora a nie je schopný dať priestor k samostatnému nadobúdaniu informácií deťmi z dostupných zdrojov. V našom projekte sme sa skôr zamerali na vzťahy medzi deťmi v triede, než na ich nadobudnuté informácie.

Počas projektu deti nadobudli poznatky o neznámych hudobných pojmoch (tercia, veľká/malá, stúpajúca/klesajúca, tercia v transpozícii a jej obraty). Porovnávali, diferencovali melodické motívy medzi sebou, sluchovo rozlišovali rozdiely medzi nimi a na konci projektu si tieto vedomosti a zručnosti overovali v postteste. Projektovým vyučovaním sa deti obohatili o celistvé poznatky zo všetkých výchovných zamestnaní súčasne. Hudobnými hrami a činnosťami obsiahnutými v projekte sme deti nenásilne vtiahli do oblasti hudby, ktorá ich podnecovala k vnímaniu melódie, k rozpoznávaniu a rozlišovaniu jej výšky, farby a hlasitosti tónov nielen pri počúvaní, ale aj pri reprodukcii. Detské piesne, piesne Indiánov a indiánske melódie deti nevnímali len po stránke melodickéj, ale aj rytmickej. Rytmus, tempo, dynamiku i ostatné výrazové prostriedky vyjadrovali prostredníctvom vlastného tela, ladnými, inokedy strohými pohybmi. Na konci projektu pôvodnú nezosúladenú koordináciu pohybov vystriedala zladenosť ich pohybu s hudbou. Vplyvom hudobných činností, ponúkajúcich deťom plnenie rôznorodých hudobných úloh, sa zlepšila ich hudobná pamäť a napomohli im aj k rozvinutiu hudobnej predstavivosti.

Projekt zanechal v deťoch mnoho zážitkov, nových skúseností a poznatkov. Vzhľadom na to, že sa realizoval na konci školského roku, nemohli sme nadobudnuté vedomosti ešte viac upevniť. Napriek tomu, ešte po príchode z prázdnin si deti postupne spomínali na niektoré, pre nich dôležité a zažité momenty, či hudobné hry z projektu.

Obrázok č. 3: *Detské indiánske autoportréty účastníkov projektu (rámcová téma »Ja som«)*

Z pohľadu pedagógov a psychológov môžeme význam projektového vyučovania hodnotiť nasledovne¹⁴:

- dieťa prirodzene a nenásilne poznáva;
- proces výchovy rešpektuje individuálne potreby a možnosti dieťaťa;
- proces vzdelávania umožňuje získavať poznatky spojené so zážitkom a zmyslovým vnímaním;
- proces vyučovania pomáha pozitívnemu rozvoju osobnosti dieťaťa.

Z pohľadu dieťaťa býva oceňované predovšetkým to, že:

- dieťa nachádza zmysel poznávania a vzdelávania;
- nachádza samé seba, svoje možnosti, svoju hodnotu, sebadôveru;
- neskáče z témy na tému, má čas dokončovať myšlienky, reagovať na chyby;
- MŠ sa stáva preň podnetným prostredím, kam chodíeva rado, pretože tu prežíva dobrodružstvo spojené s poznávaním sveta.

¹⁴ Bližšie KAŠOVÁ, J. *Škola trochu jinak*. 1. vyd. Kroměříž : IUVENTA, 1995. s. 73-76.

Netradičný spôsob výučby, lákavý námet a systematická prepracovanosť obsahu hudobných hier s rešpektovaním didaktických zásad – veríme – viedli deti k stálejším a pevnejším poznatkom. Každé dieťa prejavovalo v rôznej miere hudobnosť, prejavy ktorej sme sa snažili výchovným pôsobením pozitívne rozvíjať ďalej. Hudba na deti pôsobila veľmi silno, obohacovala ich predstavy, rozširovala obrazotvornosť a viedla ich k objavovaniu estetických kvalít. Za pomoci hudobných činností a hier v MŠ pri hudobno-výchovnom procese sme smerovali ku komplexnej, estetickej a emocionálnej kultivácii detí, v súlade s požadovanými kompetenciami detí predprimárneho vzdelávania. Naša snaha viedla k napĺňaniu cieľov, ktoré sú síce stanovené v *Programe výchovy a vzdelávania detí v materských školách* len okrajovo, ale podporujú rozvoj hudobno-percepčných schopností. Hudobná percepcia u detí predškolského veku zväčša zaostáva za rozvinutejším rytmickým cítením. Snažili sme sa zamerať na úlohy v hudobnej výchove, ktoré nie sú rozpracované v *Programe výchovy a vzdelávania detí v materských školách*, vedú k nim len čiastočne, a preto aj zaostávajú v rozvoji oproti vnímaniu tempa a rytmickému cíteniu. Na základe štúdia danej problematiky, nadobudnutých poznatkov a skúseností z pedagogickej praxe sme zistili, že častejším a zámernejším pôsobením hudobnými a vokálnymi didaktickými hrami sa u väčšiny z participantov zlepšili sluchové schopnosti (citlivosť pre hlasitosť, farbu a výšku tónov) a tonálne cítenie.

Pre lepší rozvoj tonálneho cítenia je nevyhnutné predostierať deťom špecifické podnety a podporovať ich k spontánnym vokálnym prejavom, k spievaniu melodických úryvkov a jednoduchých piesní primeraných ich veku. Je dôležité zameriavať sa predovšetkým na intonačne čisté upevnenie melódie u detí. Zo skúsenosti vieme, že nácvik piesní je na začiatku kolektívny a pri postupnom opakovaní sme využívali čoraz častejšie skupinový či sólový spev. Neskôr sme k nemu pridávali hru na tele, pohyb v určitej pulzácii a tempe, pravidelný tanec. Pri sólovom speve sme sa snažili podchytiť a odstrániť intonačné nedostatky detí. K sólovému spevu však potrebuje každé dieťa dostatočnú mieru odvahy, aby sa prejavilo pred kolektívom. Takúto situáciu je možné riešiť rôznymi spôsobmi, ale najúčinnjšou je práve hra a hrový spôsob, kde dieťa poväčšine nevníma výkonový rozmer. Naším hudobno-výchovným projektom sme sa snažili deti priviesť k hre s melódiou, k rozlišovaniu výšky medzi tónmi, k rozlišovaniu vzdialenosti, k sluchovému rozpoznávaniu stúpania, resp. klesania melódie a k experimentovaniu s tónmi. Sme presvedčení, že projektové vyučovanie bolo prínosom k nadobudnutiu poznatkov a rozvoju hudobných schopností detí. Tento fakt sa potvrdil aj prieskumom, kde sme porovnávali hudobno-percepčný výkon detí pred a po realizácii projektu (bližšie poznámka č. 5).

Poznatky, náukové prvky a hudobná gramotnosť sa postupne vynárajú a budujú v dôsledku aktívnych hudobných činností a vyplývajú z nich. Sú dôležité a nevyhnutné pre aktívny hudobný prejav, pre vedomé chápanie základných zákonitostí hudby a pri zaoberaní sa s hudobným materiálom. Dôležitú súčasť u detí tvorí najmä utváranie vlastných postojov prostredníctvom rozmanitých hudobných činností.¹⁵

Každý pedagóg si volí svoju cestu, ktorou sprostredkováva deťom nové skúsenosti a informácie, a tak rozvíja ich osobnosť. Ovplyvňujme a rozvíjajme teda osobnosť detí takým spôsobom, ktorý je pre dieťa zaujímavý, podnetný a najmä špecifický, vzhľadom na možnosť cieleného zdokonaľovania konkrétnych hudobno-kognitívnych funkcií a procesov, rozvíjania citov, vôle a (estetických) postojov, rovnako ako pohybových a zmyslovo-pohybových schopností v psychomotorickej oblasti.

¹⁵ MANICOVÁ, E. *Návrh základných požiadaviek z hudobnej výchovy pre 2. stupeň ZŠ*. sine anno [online] [12.3.2007]. Dostupné na: <http://www.infovek.sk/predmety/hudvych/html/pd/hv_stand_2st_zs.pdf>

Použitá literatúra

- AMTMANOVÁ, E. Muzikoterapia či hudobná výchova. In *Predškolská výchova*, 2001/2002, roč. LVI, č. 3, s. 21-22. ISSN 0032-7220.
- BAUDISOVÁ, A.–DENGER-DUFAYETOVÁ, Y. *Hry a cvičení pro dramatickou výchovu v mateřské a základní škole*. Praha: Portal, 1997. 88 s. ISBN 80-7178-178-9.
- BURIÁNOVÁ, J. – JAKOUBKOVÁ, V. – NÁDVORNÍKOVÁ, H. a kol. *Metodické listy pro předškolní vzdělávání*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Dr. Josef Raabe, s. r. o. , 2002. s. 1-3. ISBN 80-86307-03-4.
- DARÁŠOVÁ, O.: *Hudobno-výchovný projekt a jeho uplatnenie v praxi* (Diplomová práca). Trnava : PdF TU. 2007. 117 s.
- GAJDOŠIKOVÁ ZELEIOVÁ, J.: *Hudobno-výchovný projekt v materskej škole a jeho evalvácia* (verejná prezentácia príspevku). In KONTEXTY HUDEBNÍ PEDAGOGIKY III. Konferencia s medzinárodnou účasťou. Praha : Univerzita Karlova v Prahe – Pedagogická fakulta Katedra hudobní výchovy. 25.-26. 09. 2008.
- KASÍKOVÁ, H. – VALENTA, J. *Reformu dělá učitel aneb Diferenciace, individualizace, kooperace ve vyučování*. 1. vyd. Praha: Sdružení pro tvořivou dramatiku, 1994. 56 s. ISBN 80-901660-0-8.
- KAŠOVÁ, J. 1995. *Škola trochu jinak*. 1. vyd. Kroměříž : IUVENTA, 1995. 81 s.
- Klíčové kompetence a projektové vyučování na ZŠ*. Sine anno [online] [23.3.2007]. Dostupné na: <http://www.jobos.cz/vzdel_skol/projekt5.html>
- KLOCHÁŇ, J. – TORZEWSKI, K. 2000. *Spevom k šťastiu detí*. Bratislava: Červienka, 2000. 124 s. ISBN 3-87989-319-5.
- Koncepcia predškolskej výchovy*. MŠ SR. 2007 [online] [12.4.2008]. Dostupné na: <<http://www.minedu.sk/index.php?lang=sk&rootId=206>>
- MANICOVÁ, E. *Návrh základných požiadaviek z hudobnej výchovy pre 2. stupeň ZŠ*. sine anno [online] [12.3.2007]. Dostupné na: <http://www.infovek.sk/predmety/hudvych/html/pd/hv_stand_2st_zs.pdf>
- SLAVKAYOVÁ , S. *Projektová metóda v školskom klube*. 1. vyd. Prešov: Metodicko-pedagogické centrum, 2005. s. 10. ISBN 80- 8045- 367- 5
- Štátny vzdelávací program ISCED 0 – predprimárne vzdelávanie*. Bratislava : Štátny pedagogický ústav. 2008. s. 10n.

¹⁶ Autorkou fotografií je Oľga DARÁŠOVÁ, triedna učiteľka participantov projektu v západoslovenskej materskej škole, kde projekt s deťmi aj realizovala a overovala jeho účinnosť.